

HALKLARIN YAŞAMINDA, MİLLİYETÇİLİĞİN SAĞLAMIS OLDUĞU FAYDALAR VE YOL AÇMIŞ OLDUĞU REFAH KAYIPLARI

Hülya DERYA*

Öz

Yaklaşık iki yüz senedir, milliyetçilik gerek devrim gerekse bağımsızlık hareketlerinde başrol oynamıştır. Milliyetçi projelerin başarısı sayesinde bizler sanki uluslar hep varmış gibi düşünüyor, onlarsız bir dünya hayal edemiyoruz. Soğuk savaş sonrası yeniden şekillenen Uluslararası sistem, şu an iki temel çelişki ile karşı karşıyadır. Bir taraftan küreselleşme denen süreç hızla ilerlemeye devam ederken, diğer taraftan milliyetçi sesler yükselmektedir. Milliyetçiliğin karını-zararını aklı başında ölçebilmek için, olaylara tarihsel gelişim perspektifinden bakmak gerekir. Bu makalede “milliyetçiliğin Gelişim Milliyetçiliği” olarak algılanması gerektiği tezi işlenecek ve söz konusu olan milliyetçiliğin profili spesifik gelişim – politik sorunsallıklarla temellendirilecektir. Öyleyse milliyetçiliğin analizini yapmak için, tarihi gerçekleri karşılaştıran bir yaklaşım şarttır.

Anahtar Kelimeler: Milliyetçilik, Gelişim, Etnik Milliyetçilik

THE BENEFITS PROVIDED BY NATIONALISM AND ITS LEADING TO WELFARE LOSSES IN THE LIFE OF PEOPLE

Abstract

Nearly for two hundred years, nationalism has played a leading role in the revolution as well as the independence movement. Thanks to the success of nationalist projects, we have assumed as if nations have always existed and we cannot imagine a world without them. The international system which is reshaped after the Cold War, now faced with two fundamental contradictions. On the one hand the process which is called globalization continues to progress rapidly, on the other hand nationalist voices is rising. In order to measure the profit and loss of nationalism, it is required to look at the events from the perspective of historical development. Here, the thesis will be processed on nationalism which should be perceived as the "The Developmental Nationalism", and the profile of that nationalism will be justified on specific development-political problem. To do so, for the analysis of nationalism, an approach that compares the historical facts is essential.

Keywords: Nationalism, Development, Ethnic Nationalism

GİRİŞ

Doksanlı yılların başında soğuk savaş döneminin kapanması özellikle Avrupa’da büyük bir sinerji yaratmıştır. Tarihin henüz sonuna gelinmemiştir, ama bir diktatörlüğün ve bunun ideolojisinin sonu gelmiştir¹. Doğu-batı çatışmasının sonlanması, Avrupa’da da milliyetçi veya daha doğrusu etnik hareketlerin tekrardan ortaya çıkmasına neden olmuştur. Esasında bu şekilde Avrupa’nın doğu ve güneydoğu bölgelerinde, daha önce 19. ve 20. Yüzyılda gerçekleşmiş olan politik olaylar tekrarlanmıştır. Soğuk savaş Avrupa’nın içlerinde potansiyel milliyetçiliği arka plana itmiş olmasına karşın ki milliyetçilik zaten söz konusu Blok’un bir arada tutulması için oldukça kullanışsız bir enstrümandı, üçüncü dünya ülkelerinde anti-kolonyal bir kurtuluş milliyetçiliği oldukça yaygın bir politik anlayış olarak varlığını sürdürüyordu. Üçüncü dünya ülkelerinde aynı şekilde etnik – politik motivasyona sahip bir milliyetçiliğin yaşamaya devam ettiğini görebiliyoruz ki bu anlayışın aynı şekilde Avrupa’da da çeşitli çatışmalara yol açtığı ortadadır.

* Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İİBF, hulyaderya@kilis.edu.tr

¹ Bilindiği üzere Francis Fukuyama 1992 yılında “Tarihin sonu” isimli bir kitap yazmıştı.

Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) bu bağlamda sorunu, milli devletleri daha üst düzeyde bir entegrasyona tabi tutarak (supranational – çok milletli kurumlar) aşmaya çalışırken, Avrupa'nın iki yarısındaki gelişmişlik farklılıkları önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Netice olarak Avrupa kıtası tamamıyla unutulmuş olduğunu düşündüğü şiddetin, tüm entegrasyon çalışmalarına karşı bağımsızlık ismi altında tekrardan karşısına çıkabileceği aşikardır.

Olaylar bu bağlamda incelendiğinde, milliyetçiliğin halklara ne kazandırıp ne kaybettiği sorusu yeniden gündeme gelmektedir. Halkları nasıl bir refah kaybına sürüklediği açıktır. Peki, ama milliyetçiliğin faydası nerededir? Milliyetçiliğin karını-zararını aklı başında ölçebilmek için, olaylara tarihsel gelişim perspektifinden bakmak gerekir. Bu makalede “milliyetçiliğin Gelişim Milliyetçiliği ” olarak algılanması gerektiği tezi işlenecek ve söz konusu olan milliyetçiliğin profili spesifik gelişim – politik sorunsallıklarla temellendirilecektir. Öyleyse milliyetçiliğin analizini yapmak için, tarihi gerçekleri karşılaştıran bir yaklaşım şarttır.

1. ORJİNAL KLASİK MİLLİYETÇİLİK ÜZERİNE

19. ve 20. yüzyılın geç oluşmuş hangi milliyetçiliği incelenirse incelenir, referans noktası olarak daima kuzey-batı Avrupa'nın klasik devlet yapısı ve klasik milliyetçiliği alınır. Bunun hemen ardından ise bugün yüksek endüstrileşmiş batı ülkelerindeki (OECD)süreç kayda değerdir. Klasik milliyetçilik burada daima tercih sebebi olmuştur, zira aksi durumda her yerde karşılaştırma ölçütü olarak kullanılmazdı (T. Schieder 1780, Frankfurt 1991,16-34).

Karşılaştırmacı bir perspektiften bakıldığında, milliyetçiliğin uzun bir tarihsel gelişim içerisinde ortaya çıktığını ve başlangıç noktasının milliyet olmadığını söyleyebiliriz. Yüzyıllar boyunca devam eden bu süreci, aşağıdaki şekilde tanımlamak mümkündür:

- Toprak sınırlarına dayalı devlet modelinin oluşumu: Burada egemen olan bir zümre ve devletin kullanmış olduğu bir şiddet tekeline görebiliriz. Şiddetin devlet tekeline girmesi, kuzey-batı Avrupa feodalizminin parçalanmasıyla ortaya çıkmıştır. Toprak sınırlandırması ise, bir krallığın belirli bir alan üzerinde merkezi bürokrasisini kurması anlamına geliyordu ki bu zamanla “devlet bürokrasisine” dönüşmüştür. Elemeye dayanan savaşlar sonucunda Avrupa'nın batı kısmında büyük imparatorluklar meydana gelmemiştir. Bu durum Avrupa dışındaki yüksek medeniyetlerle karşılaştırıldığında tektir.
- Şiddet tekelinin eski gruplar (asil sınıf) ve yeni gruplar (yükselen burjuvazi) tarafından kontrol edilme çabaları: Şiddetin tekelleşmesi sonucunda bazı toplumsal kuvvetlerin egemenliklerine son vermişti ve bu durum bazı karşı-hareketlerin doğmasına vesile olmuştu. Bu gelişmeler ve yeni sosyal tabakaların politik talepleri, yüzyıllar sonrasında demokrasi ve egemenlik kontrolünün ilk filizleri olmuştur.
- Sınırlara dayalı bir iç pazarın ve ekonominin oluşması: Sınırlara dayalı bu ekonomide üretim şekli kapitalist Pazar ekonomisine göre oluşmuştur. Burada geniş kapsamlı bir işbölümünün oluşturulduğu ve merkezi ekonomik faktörlerinin (toprak, sermaye, işgücü) harekete geçirildiği görülür. Bunun sonucunda piyasa aktörleri arasında karşılıklı bir bağımlılık oluşmuş ve uzun vadede milli ekonomiler şekillenmiştir.

- Ulaşım, hukuk, eğitim alanlarındaki bütünleşme (homojenleşme)= çalışmaları: Bunun neticesinde hem etkin bir merkezi yönetim için, hem de sınırlara dayalı bir iç Pazar ekonomisinin işlenmesi için gerekli olan iletişim/bilgilenme medyaları oluşmuştur. Bunların gelişimi sayesinde birbiriyle bağlantılı olmayan halk gruplarının asimilasyonu gerçekleşmiştir. Bu yapısallığın üzerinden toplumsal bir iletişim ve mutabakat imkânı doğmuştur.
- Sosyal hareketlenme: Geleneksel toplum yapısından modern topluma geçiş köylülüğün sonlanmasına, okuma yazma oranının yükselmesine ve kentleşmeye neden olmuştur. Bunun neticesinde ortaya farklı sosyal tabakalar çıkmıştır: burjuvazi, orta sınıf, işçi sınıfı, hizmet sektörü vs.
- Toplumun büyük bir bölümünün siyasallaşması: Bunun ön şartı sosyal hareketlilik ve temelinde sosyal çatışmalar vardır. Çeşitli zorluklar ve aşamaların ardından bunlar demokratikleşmenin adımları olarak kendini göstermeye başlamıştır. Demokratik temelli hukuk devleti bu hareketliliğin sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu anlayışın yerleşmiş olduğu yerde, bir çatışma kültürünün ortadan kalkmış olduğu görülebilir.
- Sosyal devlet anlayışı: İç dinamiği eşitsizlik üzerine bina edilmiş olan bir ekonomik yapıda, devletin ve toplumsal kuvvetlerin buna karşı politik bir mücadele yürütmesi kaçınılmazdı. İşte bu karşıt mücadele, etkin kapitalist milli ekonomilerin oluşması için gerekiyordu. Eğer bu mücadeleler olmasaydı sefaletten kurtulmak mümkün olmaz ve yatırımcı temelli bir refah devleti oluşamazdı.
- Genel nitelikte hükümetler: Merkantilist kökenli “gece bekçisi” devletlerde zaman içerisinde genel nitelikli hükümetler ortaya çıkmıştır. Bu hükümetler içe dışa dönük çok farklı ve çeşitli fonksiyonlar üstlenmiştir. Özellikle dış ticarete politik güdümlenme gerçekleştirerek, söz konusu milli ekonominin çerçeve koşullarını tesis etmişlerdir.
- Milli kimliğin oluşumu: Tüm bu bahsedilen süreçlerin ardından bir “milli kimlik” oluşumu gerçekleşmiştir. Öyleyse “Milli Kimlik” için oldukça geç gelen ve nihayetinde insan eliyle yapılmış bir ürün olduğunu söyleyebiliriz.
- Bu kimlik, doğal koşullarda var olan bazı koşullara bağlanamaz. Her ne kadar bazı ön milliyetçi koşullar (ortak dil, aidiyet hissi, din ortaklığı, bölgesel birliktelik...) olsa dahi, bunlar ancak geleneksel toplumdaki modern topluma geçişte yeni milli kimliğin kabullenilmesine yardımcı olmuştur. Milli kimliğin oluşumu modernleşme süreciyle ilintilidir ki geleneksel toplumlar kaçınılmaz olarak bu süreci yaşayacaktır. Çünkü modernleşme süreci, sosyal hareketlilikle birlikte tarihsel olarak gelişmekte olan objektif temelini meydana getirir. İşte bu objektiflik bir bölgeye sıkışmış olan anlayışın çözünmesini sağlar ve zamanla milli bir kimlik algılanmaya başlar. Bunun ilerisinde sosyal hareketlilik beraberinde gelecek kaygısını getirir, zira artık bireysel anlamda kontrol edilebilen bir ekonomik süreç yoktur. Bunun sonundaysa psikolojik yabancılaşma hissedilir ve doğal olarak bunu dengeleme isteği belirir. İnsanların bu şekilde psikolojik

olarak model değiştirmesi, milli kimliğin hazırlık sürecine denk gelir. Ama bununla birlikte milli yönelimli güdülemeye bir tepki hareketi ortaya çıkar (Deutsch, 1953;76)².

Öyleyse Kuzey – batı Avrupalı modern milli devletlerin ortaya çıkışı sağlayan arka plandaki etmenler belirli sınırlar içinde devlet yönetimi, Pazar ekonomisi, önemli hayat alanlarının homojenleşmesi ve geniş kitlelerin siyasileşmesidir. Her ne kadar bu saydıklarımız bir ideal – tipi işaret etse de, OECD ülkelerinde benzer oluşumlara rastlanmaktadır (Tilly, 1975,34). 19. yüzyılın bu temel toplum teorileri göz önünde tutulduğunda, aşağıdaki açıklamayı getirmek mümkündür. Yukarıda belirtilmiş olan milli devletleşme süreciyle birlikte, birbiriyle ilintisi olmayan geleneksel toplumlar modern toplumlara dönüşmüştür. Bu toplumlar birbirine bağıntılı olan bu farklılıklarıyla bir karakter yapısı meydana getirmiştir (geniş kapsamlı, işbölümüne dayalı ve kurumsal farklılığı esas alan entegrasyon). Bu yeni sosyal yapıları tarif etmek için homojenlik ve uyum önemli kategorilerdir (Menzel, Senghaas, 1986: 179).

Milli devlet oluşumun arka planın ideal tipini çıkarabilmek, aynı zamanda yüzyıllar içerisinde gerçekleşmiş olan bazı olayların analizini mümkün kılar. Bölgesel devlet kurgusu ve şiddet tekeli tartışmalara açıktır. Çoğu zaman gayri resmi ekonominin ağır bastığı görülür. Ayrıca homojenleşmeye duyulan tepki oldukça şiddetli bir şekilde kendini göstermiş olabilir. Liberal – demokratik sistemler oluşmadan önce, politik düzlemde oldukça farklı kurumsal yapılar ortaya çıkmıştır. Sosyal devlet ilkesi ise oldukça farklı şekillerde anlaşılabilir ve uygulanmıştır. Bununla birlikte milli sembollerle olan özdeşleşme, ilk başlarda biraz zorlu olsa dahi, sonradan şaşılacak ölçüde problemsiz gerçekleşir. Bütün bu farklılıklara rağmen OECD ülkelerinde milli devlet oluşumu, yukarıda zikredilmiş olan sistematik süreçle açıklanabilir.

Milli oluşum için diğer önemli faktör ise, yukarıda bahsedilen süreçlerin, birbirinden bağımsız olabilecek bir alan içerisinde gerçekleşmemesi ve bunun yerine karşılaştırılabilir süreçler içerisinde zaman ve mekân içerisinde birbirlerine temas etmeleridir. Tarihsel gelişim perspektifi içerisinde bakıldığında, milli devlet oluşum süreci içerisinde (OECD ülkeleri) eş zamansızlık kritik bir öneme sahiptir.

Özellikle ekonomik alandaki etkinlik farkı ki genelde bunun temelinde benzer bir farklılık diğer boyutlarda da görülür, daha etkin olan ekonominin (burada İngiltere) rekabet kuralları çerçevesinde daha az etkin olan ekonomileri kenara itmeye başlamasıyla kendini göstermiştir. 1750 ila 20. Yüzyılın ilk yarısı arasındaki tarihsel tecrübeler, kalıcı ve temel önem arz eder.

Özellikle en etkin ekonomiyle baş edemeyen devletler etkinlik kaybı, silinme, yok etme rekabeti ve kenara itilme baskısıyla karşı karşıyadır. Eğer üstün rekabet sonucu kenara itilmek istemiyorlarsa, bu devletler bazı savunma mekanizmaları kurmak zorunda kalır. Bu ise milliyetçiliğin geliştirilmesi hareketi demektir ki, burada hedef önce ekonomik yönden etkin olan devleti baskı altına almaktır ve daha sonra kendisinin ekonomik anlamda etkin hale gelmesini sağlamaktır.

Bu arka plandan bakıldığında, her ne kadar lider olana kadar milliyetçi/korumacı olsalar dahi, bu lider ekonomilerin serbest ticaret/kozmpolit yönelimli oldukları anlaşılacaktır. Geriden gelenler ise gelişim – koruma milliyetçiliği yapmaya mecburdur. Zira aksi durumda lider

² Deutsch'un bu eserinin bir klasik olduğu ve diğer bütün eserlerin pratikte bilinçli olmasa dahi, yeni bir buluş yapmışçasına bu eserdeki sistematığı geri vermiş olduğu dikkat çekicidir.

ekonominin kurbanı haline gelirler. Bu şartlar bugün de geçerlidir, OECD ülkelerinin benzer koşullarda rekabet etmelerine rağmen bu politika hala geçerliliğini korumaktadır.

Bu açıdan bakıldığında bugün yüksek endüstrileşmiş ülkelerin neden bir bütünleşmeye (OECD; AB, GATT v.s.) gitmek için yüzyıldan fazla bir zamana ihtiyaç duydukları anlaşılacaktır. Çünkü ancak benzer ekonomik etkinlik kazanmalarının ardından serbest ticarete yönelebmişlerdir. Ayrıca bu gelişim milliyetçiliği sayesinde söz konusu baskılarla baş edebilmişlerdir. Eğer bu ekonomik baskılar artarsa, örneğin OECD, AB/EFTA ülkeleri arasında dramatik bir rekabet farklılığı oluşursa, o zaman entegrasyona yönelik bir serbest ticaret anlayışı kaybolur ve bunun yerine gelişim (korumacı) milliyetçiliği politik önem kazanırdı (Senghaas, 1982,87).

2. İÇ KOLONİ BASKISINI AŞMAK İÇİN GELİŞİM (KORUMACI) MİLLİYETÇİLİĞİ

Kuzey-batı Avrupa milli devletleri ve bugünkü OECD ülkelerinin tamamı hala söz konusu ideal tip etrafında şekillenmiş olan ülkelerdir. Bu durum kendisini özellikle Pazar ekonomisi yönelimli milli ekonomi ve kültürel homojenlik olarak gösterir (daha önceki on yıllarda sosyal yapının da aynı olduğunu söyleyebiliriz). Uyumsuzluk durumu bazı iç kolonilerde kendisini gösterebilir (örneğin Fransa'daki Bretagne bölgesi). Ayrıca bazı bölgelerin homojenliğe direndiği görülebilir (örneğin geleneksel elit alanlarda veya bazı bölge oligarşilerinde). Fakat genel anlamda iç koloniler bu gelişim ritminin dışında kalmaz ve milli devletleşme sürecine kurumsal, kültürel ve ekonomik anlamda katılır. Bu durumda ya zamanla bu türden iç kolonilerde bir gelişim dinamiği meydana gelir, ya da bölge gelişim ritminden uzak kalır ve genç nüfus dramatik bir şekilde göç eder ki geriye sadece yaşlı nüfus kalır.

Bu esnada büyük kentlerin varoşları, bu bölgelerden yoğun göç alır (örneğin Paris banliyölerinin Bretagne bölgesinden aldığı gibi). Bu türden iç koloniler büyük ölçüde endüstrileşmediği ve modern tarım pek uygulanmadığı için, bunların daha sonra turizm bölgesi olma şansı vardır. Fransız iç kolonisi olan Bretagne'de tam olarak böyle olmuştur.

Bu durumda bu türden iç kolonilerde klasik milli devlet yapısı içerisinde tekrar bir bölgesel milliyetçilik çıkış noktası haline gelir (yeni gelişen Breton milliyetçiliğinde olduğu gibi). Bu milliyetçilik kendi kimliğini korumaya yöneliktir (İskoçya, Galler, Bretagne) ve bunun ekonomik anlamda kendine özgü bir alternatif ekonomik hedefi vardır. Eğer bu durum ölçülü ve sınırlı olursa, o zaman söz konusu devlet yapısı içerisinde bölgesel otonomi talebiyle ortaya çıkar. Eğer bölünmeye yönelikse militanlaşır. Militanlıktan terörizme olan geçiş çoğu zaman sadece bunun ölçüsüyle ilintilidir (Blaschke, 1987,23-43).

İç koloniye karşı yürütülen bu bölgesel milliyetçilik, geri kalmış bölgelerin taleplerinden kurtulmaya çalışan ve yeterince bütünleşmemiş bölgelerle (örneğin Katalonya ve Slovenya) ile karıştırılmamalıdır. Buradaki milli bağımsızlık hareketi kendi zenginliğini korumak ve daha fakir bölgelere kaynak aktarmak istememektedir.

Geri kalmış iç koloniler bağlamında hala bir problem olarak görünen diğer husus ise, kendisi koloni statüsü taşımayan ama örneğin köle ticareti yapılan yerlerde kendisini göstermektedir. Çoğu zaman yapay çizilmiş devlet sınırları tartışmalı olarak kalır ve yine eski kolonyal güçler tarafından aşılınmış olan yönetimler meşrulaşamaz. Ekonomi çoğu zaman derin iç kırılmalar gösterir ve gelişim süreci çoğu zaman bu kırılmaların daha da derinleşmesini sağlar. Bu

ekonomik kırılmanın paralelinde yetersiz homojenleşme vardır. Eğitim - ve hukuk gibi yapılar, resmi dil kullanımı v.s. çoğu zaman yapay olarak kalır ve olası çatışma durumunda birleştirici olmaktan ziyade yıkıcı niteliktedir.

Avrupa'nın az gelişmiş ülkelerinde ve üçüncü dünya ülkelerinde görüldüğü üzere, dinamik iç koloni gelişimi büyük ölçüde korkunç neticelere yol açmaktadır (Senghaas, 1977:143).

- İnsan kitlelerinin ekonominin içine verimli olarak şekilde entegre etme kabiliyetsizliği
- İnsan kitlelerini yerel ürünlerle besleme olanağının giderek kaybolması.
- Üretici olamama durumu veya hazır olan ürünleri yerel şartlarla uyarlayamama basiretsizliği.
- Sosyo – ekonomik kırılmanın bir neticesi olan ortalamanın üzerinde seyreden nüfus artışını kontrol edememe.
- Teknik ilerlemeleri yerel şartlara adapte edeme kabiliyetsizliği ve eskimiş üretim strüktürlerinden kurtulamama.
- İç kırılma sürecini durduramama basiretsizliği.
- Yanlış büyüme ile kitlesel sefalet arasındaki ölümcül diyalektik.

Bu türden bir durumda olan gelişim – milliyetçiliği, şüphesiz bir savunma reaksiyonu olarak anlaşılmalıdır. Burada bağımlılık statüsü aşılmadığı sürece politik bağımsızlık kazanılmaya çalışılır. Bu aşamada gelişim milliyetçiliği büyük oranda bağımsızlık savaşı ve anti-kolonileşme hareketiyle özdeşir. Bağımsızlık bir kazanıldığı takdirde, o zaman gelişim milliyetçiliği kültürel anlamda kendi kaderini tayin etmeye çalışır. Bunun için alt yapı çalışmaları (devlet yönetimi, hukuk yapısı, eğitim sistemi v.s.) ve ayakta kalan bir milli ekonomi kurma girişimine başlar. Gelişim milliyetçiliği bu bağlamda çift yönlüdür: bir yanda periferi baskısına karşı koyar ve diğer yanda kendi gelişim projelerinin yapılandırmaya başlar. Gelişim projeleriyle ilk aşamada kendi kaynaklarını harekete geçirerek kendi gelişim potansiyelini oluşturmaya çalışır. Daha sonra koşullara uygun bir endüstrileşme başlatır ve eğitimi tekleştirme işine girer. Öyleyse milli gelişim programının kapsamlı bir hedefinin olduğunu söyleyebiliriz. Sınırların korunması, heterojen köle ekonomisinin milli ekonomiye dönüştürülmesi, hukuk-ekonomi-kültür alanının homojenleşmesi bunların akabinde milli kimliğin oluşumu (Senghaas:1977,102).

Bu türden gelişim projeleri uygulamak, sadece kolonileşmiş güney ülkeleri için geçerli değildi, ekonomik vasıtalar üzerinden denetlenen “informal empire” tipi kolonileşmede bundan çok farklı değildi. Bu türden gelişim projeleri Avrupa’da takip edilmiştir, örneğin İrlanda’da İngiltere’ye karşı ve Finlandiya’da (Sporluk, 1988,36).

Milliyetçilik ölçüldüğü takdirde, gelişim milliyetçiliğinin ikincil nitelikte olduğu anlaşılacaktır. Bu hareketin anti kolonyalist veya daha doğrusu antiemperyalist oluşu doğaldır. Ama bunun ilerisinde genelde sosyalist eğimli olmasıysa, sadece 1917’den sonra Sovyetler birliğinin ilk ve lider antiemperyalist dünya gücü olmasından ileri gelmiyordu. Hayır, bunun yerine sosyalizm, kapitalizmin ilerlemesini durduran bir olgu olarak anlaşılıyordu (örneğin Hindistan ve pek çok başka yerde). Emperyalizmin açtığı yaralar ve kırılmalar

merkezi bir kalkınma planı ve diğer tipik sosyalist enstrümanlarla ortadan kaldırılmak istendi. Esas itibarla bu milli kalkınma projeleriyle, bir tür merkantilist politikayla geniş kapsamlı bir modernleşmeyi gerçekleştirmeye çalışıyordu. Bu programlar her kim tarafından uygulanmış olursa olsun ki burada Sun Yat – sen(1911), Peron(1946),(Nkrumah(1952), Kim il Sung'u(1948) zikredebiliriz, kalkınma projelerinin sadece uygulamada farklılık gösterdiğini ve hedef olarak gecikmiş kalkınmayı hedeflediklerini söyleyebiliriz. Bu kalkınma projelerinin objektif problemleri yansıttığını düşünürsek, o zaman değerlendirmenin bunlara bakılarak yapılması uygun bir yöntem olur ki bu aşamada bu denemelerin pek çoğunun başarısızlıkla sonuçlandığını görmek gerekir.

Buradan hareketle kalkınma tipi millileşmenin yani ikincil gelişim milliyetçiliğinin, orijin milliyetçilik oluşumundan çok daha zorlu bir süreç olduğunu görmek gerekir. Orijin milliyetçilik 18. yüzyılda İngiltere'nin dramatik çöküşünden sonra özellikle Avrupa kıtasında, İskandinavya'da ABD'de, Kanada'da, Avustralya'da hayat buldu. Oysa ikinci tip millileşmede problem çok daha ağırdı. Çünkü burada sadece Friedrich List'in(1789-1816) teşhis ettiği gibi iç kolonileşme tehlikesine karşı koymak ve bunun için daha rekabetçi olan ekonomik yapıyla mücadele etmek yetmiyordu. Hayır burada artık çok daha dramatik bir durum oluşmuştu, artık çoğu zaman askeri yönden oluşturulmuş olan politik ve ekonomik periferi strüktürlerinin ortadan kaldırılması gerekiyordu. İşte bu temelden farklı çıkış noktası, ikincil ve orijin millileşmeyle arasındaki farkın esasını oluşturur. Eğer ikincil gelişim milliyetçiliğini kendi spesifik olgusu içerisinde doğru algılamak istiyorsak, o zaman bunun bütün varyasyonlarını eşzamanlı olarak incelemek gerekir:

- DESARROLLİSMO / Gelişimcilik Latin Amerika'da erken dönemde ortaya çıkmış ve ekonomi – politik anlayışa dayalı bir milli sistem oluşturmayı hedeflemiştir. Burada kıta ülkelerinin milli ekonomileri dünya hiyerarşisi içerisinde yukarılara taşınmak istenmiştir. Genel olarak bakıldığında bu türden denemelerin başarısızlıkla sonuçlandığını görebiliriz. Kısmi bazı başarılar elde edilmiş olsa dahi, yine de dünya iktisat sistemi içerisinde sıra dışı yerlerini korumuşlardır. Doğu Asya havzasının ekonomik yükselişi ise olağanüstüdür. Buradaki eğilim son çeyrek yüzyılda her bakımdan başarılı olmuş bir kalkınma milliyetçiliği için örnek gösterilebilir.
- FAŞİST/ORTAKÇI gelişim yolu bu yüzyılın ilk yarısında özellikle Avrupa'nın güney ve güney doğu bölgelerinde gözlemlenmiştir (otuzlu yıllarda Latin Amerika'da da görülmüştür). Bu kalkınma modeli de çoğunlukla başarısız olmuştur. Sadece Franco yönetimindeki İspanya'da, Brezilya'da ve Arjantin'de kısmi bir başarı görünebilir.
- REEL SOSYALİZM kalkınma modelinde hem otarşik (kendi kendine yeten) ekonomiler kurgulanmaya hem de bunların dünya sosyalist ekonomik sistemi içerisine entegrasyonu hedeflenmiştir. Sonuç olarak doksanlı yılların başında bu kalkınma modeli de Sovyetlerin çöküşüyle birlikte başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

3. YENİDEN CANLANAN ETNİK MİLLİYETÇİLİK

İkincil kalkınma milliyetçiliğinin programını politik arenaya taşıma denemelerinin büyük çoğunluğu başarısızlıkla sonuçlanmış ve marjinal kalmıştır. Hedeflenen kalkınma programından somut neticeler alınamamıştır. Sınırlara dayalı bir devlet yapısı oluşmamış, milli bir ekonomi kurgulanamamış, hayati alanlarda bir homojenlik sağlanamamış, hukuk devleti tesis edilememiş ve demokratik ilkeler benimsememiştir. Bu yüzden politik, sosyal,

ekonomik, kültürel alanlarda milli bir kimlik oluşumunun oldukça kırılğan olduğu şaşırtmamalıdır.

Fakat bununla birlikte başarısızlığa uğramış olan kalkınma süreci bir hareketlilik meydana getirdiği için, yani toplumun adım adım köylülükten uzaklaşması, tek tipleştirilmesi ve dramatik bir kentleşmesi sağlandığı için, geniş tabanlı bir siyasileşme engellenememiştir. Bu tür toplumlarda da insanlar ve gruplar strüktürel sınırlara dayanır ki bu sınırlar devralınmış olan egemenlik sistemi ve eski toplumsal-ekonomik sistemi içerisinde yapılanmıştır. Burada gerçekleşen yukarıya doğru olan hareketlilik, devralınmış olan kurulu düzeni tehdit ediyor ve sosyal çöküş korkusu yaşıyor ki bunun neticesinde savunma mekanizmaları devreye giriyor. Eğer çatışma halk grupları, din çevreleri, kültürel ve dil eksenli olursa, o zaman ortaya etnik milliyetçi bir çatışma çıkar (Waldmann ve Elwert, 1989,61).

Yükselen karşıt elit çevrelerin etnik milliyetçiliğinin karşısına artık kurulu düzenin etnik milliyetçiliği çıkmaktadır. Hatta çok küçük etnik milliyetçilikler dahi karşıt etnik milliyetçiliklerin ortaya çıkmasına neden olur. Eğer ekonomik durum eşzamanlı olarak küçülme yoluna giderse, o zaman çatışma ortamı şiddetlenir. Bu tür çatışmaların politik odağına genellikle dil – ve kültür politikası oturur. Bunun yanı sıra politik katılım mücadelesi verilir ve nihayetinde ekonomi politikası çatışma alanı haline dönüşür. Eğer her üç çatışma alanı bir araya gelirse, o zaman kendiliğinden gelişen bir dinamikle bu alanlarda bir katılma yaşanır ve artık sorunlara kısmi çözümler getirilemez. İşte bu aşamadan sonra etnik milliyetçilik militanlaşır ve iç savaş benzeri çatışmalar yaşanır.

Bu açıdan bakıldığında bugün Avrupa ve dünyanın her yerinde gözlemlenen “yeni etnik milliyetçilik” sadece geç dönemde oluşmuş bir olgu değil, aynı zamanda yukarıda ikincil milliyetçilik olarak tanımlanmış olan ve pek başarılı olmayan bir kalkınma modelinin “tüketim tarihi geçmiş bir ürünüdür”. Tabi ki bu “yeni etnik milliyetçiliğin” tarihsel kökenleri ve öncüleri vardır. Ama bunun şimdi Avrupa ve dünyanın pek çok yerinde ortaya çıkmış olması, daha ziyade ikincil milliyetçiliğin başarısız olmuş kalkınma – gelişimci milliyetçiliği ile ilintilidir (nation – building). Öyleyse bu yeni etnik milliyetçilik, tarihte kendi öncüsü olan ve başarısızlıkla sonuçlanan ikincil milliyetçiliğe yönelik bir savunma tepkisidir ki zaten ikincil milliyetçilikte bir savunma tepkisinden başka bir şey değildi. Bu bağlamda etnik milliyetçiliği bu yeni şekli içerisinde bir ‘bölgesel kalkınma milliyetçiliği’ olarak tanımlamak mümkündür (Kurz, 1992: 33).

Etnik milliyetçiliğin burada ikincil milliyetçilikle aynı görüşleri savunduğunu görebiliriz: Asimilasyona karşı korunma, politik özerklik, ekonomik muhtariyet, kolektif ve bireysel kalkınma imkânlarının teşvik edilmesi. Bu genelde daha önce ikincil milliyetçilik programlarında yer alan kalkınma maddeleridir. Bu anlayış artık başka bir bağlamda ele alınmıştır ki bu analitik bir gözlem sonunda “bölgesel ikincil milliyetçilik” tanımlamasını haklı gösterir.

Eğer bu gözlem doğruysa, o zaman ikincil milliyetçiliğin başarılı olduğu yerlerde etnik milliyetçilik hareketleri beklenmemelidir (örneğin doğu Asya’da). Buna karşın kalkınma politikalarının özellikle başarısız olduğu yerdeyse, etnik milliyetçilik ortaya çıkacaktır (örneğin Afrika’nın bazı yerlerinde görüldüğü üzere). Üstelik burada sadece bilindik etnik hareketlilik görülmez, aynı zamanda politik ve sosyo-ekonomik çöküşün sonucu şekillenen salt egemenlik çatışması görülür ki, burada herhangi bir tarafın kendisi için harekete geçirecek bir ekonomik temel bulması mümkün değildir (Somali sendromu) ve burada gerçekten geleneksel kimlik/aidiyet duygularının yeniden canlandığı görülür (Tribalizm- Kabilecilik).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Milliyetçiliğin çıkmazı belirgin bir şekilde ortadadır. Bu durum kendisini söz konusu toplumu dünyanın kalanından ayıran sınırlarda göstermektedir. İşte bu sınır çizimi insanların kendine saygı duymasını sağlar. Bu pratikte diğer “milliyetlere” veya etnik unsurlara olan sınırlara büyük bir önem addedilir ve bunun sonucunda buralar oldukça yüksek bir çatışma potansiyeli barındırır. Tecrübeler burada çıkacak olan çatışmaların, kendine has bir dinamikle süratle tırmandığını göstermiştir. Eğer taraf olan partiler sadece psikolojik olarak bir öteki resmi üretmekle yetinmez ve silahlanmaya başlarsa, silahlı grupların var oluş şartları bir çatışmaya bağlı olursa, o zaman bir iç savaş veya doğrudan yürütülecek bir savaşın her türlü koşulu oluşmuş demektir. Burada iletişim kanallarının kapanması, duygusallığın artması, taviz vermeme siyaset, görüşme yerine silahlı şiddet uygulama eğilimi ve silahlı şiddeti stratejik olarak kullanma arzusu burada önemli bir yer tutar (Hanf, 1990:87).

Öyleyse bir yandan farklı karakterlerdeki milliyetçiliklerin rasyonel bir kalkınma politikası değeri ifa ettiklerini görürken, diğer yandan günümüzdeki dünya politikalarına şekil veren senaryolara bakıldığında, bunun insana düşman patolojik bozukluğa evrimle tehlikesini açıkça görebiliriz. Dolayısıyla burada dikkat edilmesi gerekenin söz konusu milliyetçiliklerin bu kararsız duruşudur. Kalkınma tipi milliyetçilik ve milli devlet, politik otonomi ve kendini yönetme kabiliyetini kazanmıştır. Kalkınma tipi milliyetçiliğin başarılı olduğu yerde, tarihte ilk defa olmak üzere belirli bir ekonomik başarı meydana gelmiş, eğitim olanakları milli bağlamda düşünülmüştür. Başarılı bir milli ekonomik sistemin sonunda sosyal devlet ortaya çıkar. Tüm bunlara rağmen tarihe baktığımız zaman milli devletin ve milli manifestonun oldukça tehlikeli olabilecekleri görülmüştür. Özellikle milliyetçiliğin temelinde sosyo - Darwinist veya ırkçı ideolojiler bulunuyorsa bu durum çok daha tehlikeli bir hal alır. Aynı şekilde bu ideolojilerin daha yumuşak bir türü olan kronik etnik merkezlik veya yabancı düşmanlığı oldukça problemleri sonuçlara yol açabilir. Bununla birlikte milliyetçiliğin içinde barındırdığı bu tehditlerin, gelecekte hem ulusal hem de uluslararası zeminde milliyetçiliğin değerinden yitireceğini düşündürmemelidir.

Uluslararası sistem ve dünya ticaretindeki reel güç dengesi kuvvetli olanın lehine değişmiştir. Lider endüstriyel ülkeler kulübü olan OECD’de bile kalkınma tipi milliyetçiliğin veya korumacılığın yapıldığı görülür ki bu kulüp nihayetinde kısmen “simetrik bir karşılıklı bağımlılığın” olduğu bir alandır. Ama bununla birlikte gerçek problemlerin kısmen rekabete hazır topluluklar ve ekonomiler arasında değildir. Hayır gerçek problemlere “asimetrik bağımlılık” başlığı altında rastlayabiliriz, yani bu problemler merkez – periferi ilişkisinde kendini gösterir, örneğin OECD ülkeleri ve dünya üzerindeki gelişmekte olan bölgeler.

Eğer endüstri toplumları kulübünde dahi “kozmpolit kalkınma programları” pek de uygulanmıyorsa ve burada bile az da olsa neo-korumacı veya neo-merkantilist takip ediliyorsa, o zaman büyük güç farklılıklarının olduğu yerlerde kozmpolit – serbest ticaretçi ilkelerden bahsetmenin doğru olmayacağını ve bunun yerine korumacı veya neo-merkantilist politikaların ağır bastığı şaşırtmamalıdır. Ayrıca önümüzdeki dönemde sermayenin, ürünlerin, teknolojinin ve know-how’un daha globalleşeceği düşünülürse ve bilgi-iletişim alanının globalleşmede henüz doğal sınırlarının çok uzağında olduğu dikkate alınır, merkezi dünya ticaretinin arkasında yer alan ekonomilere periferi baskısının artacağını tahmin etmek zor olmaz. Bu yüzden bundan sonrada bazı karşı reflekslerin ortaya çıkması beklenebilir. Baskı ve bunun neticeleri ne kadar sert olursa, bunu verilecek olan tepki o kadar ağır olacaktır. Şartlar ne kadar ümitsiz olursa, tepki o oranda köktencilğe doğru kayacaktır. İşte tam olarak bu sorunsallıkların neticesinde, sonuçları ağır olan köktenci akımların ortaya çıktığını

görebiliriz ki bu durum esasında dünya üzerindeki pek çok kalkınmakta olan bölgede açıkça görülebilmektedir.

Öyleyse milliyetçiliğin gerçek çekirdeğini yani kalkınma milliyetçiliğini irdelemeden, milliyetçiliği, çıkmaz bir yol olarak yorumlamanın bir anlamı yoktur. Ayrıca milliyetçiliğin rasyonel olmayan yönlerini analitik olarak ortaya koymak zor değildir. Hatta “çaresizlik/umutsuzluk milliyetçiliği” karakterini taşıyan milliyetçi hareketler için dahi bu geçerlidir. Bu türden bir bilgilenme şüphesiz önemlidir, çünkü erken ve doğru teşhis sonucu çatışmaların yayılması önlenebilir ve kalkınma tipi milliyetçiliğin patolojik irrasyonel bir şekle bürünmemesi için önlemler alınabilir.

KAYNAKÇA

- Blaschke J (1987). *Volk, Nation, interner Kolonialismus, Etnizitat*. Konzepte zur..., Berlin.
- Deutsch K W (1953). *Nationalism and Social Communication*, Cambridge.
- Deutsch K W (1969). *Nationalism and its Alternatives*, New York.
- Glötz P. (1990). *Der Irrweg des Nationalismus*, Stuttgart.
- Hanf T (1990). *Koexistenz im Krieg. Staatszerfall und Entstehen einer Nation im Libanon*, Baden – Baden.
- Hobsbawm E. (1991). *Nationen und Nationalismus*. Mythos und Realität seit 1780, Frankfurt.
- Kurz R (1992). One World und jüngster Nationalismus, Frankfurter Rundschau.
- Menzel U ve Senghaas D (1986). *Europas Entwicklung und die Dritte Welt*, Frankfurt.
- Schieder T (1991). *Nationalismus und Nationalstaat*, Göttingen 1991.
- Senghaas D (1977). *Weltwirtschaftsordnung und Entwicklungspolitik*, Frankfurt.
- Senghaas D (1982). *Von Europa Lernen*. Entwicklungsgeschichtliche Betrachtungen, Frankfurt.
- Senghaas D *Politische Innovation*. Versuch über Panafrikanismus.
- Szporluk R (1988). *Communism and Nationalism*. Karl Marx versus Friedrich List, Oxford.
- Tilly C (1975). *The Formation of National States in Western Europe*, Princeton.
- Waldmann P ve Elwert G (1989). *Ethnizitat im Wandel*. Saarbrücken.